

Helsinki Biennaali 2020:

Taiteilijat, 21.10.2019

Paweł Althamer (PL)

Kuvanveistäjän koulutuksen saaneelle Paweł Althamerille tärkeintä ovat yhteisölliset taideprojektit ja yhdessä leikkiminen.

Yhteisöllinen tapa toimia on Paweł Althamerin (s. 1967) taiteellisen toiminnan voimavara. Kuvanveistäjän koulutuksen saanut taiteilija ottaa mukaan niin perheenjäseniä, naapureita kuin kadulla kohtaamiaan ihmisiä. Yhteistyössä syntyy esimerkiksi veistoksia, taiteilijan omin sanoin toteemeja, jotka ovat jälkiä tapahtuneesta prosessista. Teoksissa liikutaan myös julkisessa tilassa ja viedään taiteen tekemisen tapoja sinne, missä ihmiset ovat. Yksitysnäyttelynsä aikana HAMissa 2019 Althamer laajensi näyttelynsä helsinkiläiseen lähiöön Jakomäkeen. Tärkeintä yhteisöllisissä teoksissa ei ole se, miltä lopputulos näyttää, vaan itse prosessi ja yhdessä leikkiminen.

Omien rajojen etsiminen on osa Althamerin taidetta. Oma keho on taiteilijalle läheisin saatavilla oleva aihe, jonka kautta hän hakee yhteyttä toisiin ihmisiin. Tekemällä taidetta yhdessä taiteilija antaa myös osallistujille mahdollisuuden uudenlaiseen itsetutkiskeluun. Althamer on toteuttanut yhteisöllisiä teoksia muun muassa varsovalaisessa lähiössä, taiteilijan pitkäaikaisessa asuinpaikassa. Lähiöidentiteetti on tärkeä osa sitä, mitä hän on taiteilijana. Osallistavissa projekteissaan Althamer ei tunnusta yhteiskunnallisia tai sosiaalisia eroja.

BIOS (FI)

Tutkimusyksikkö BIOS luo työkaluja poikkitieteelliseen ja -taiteelliseen yhteistyöhön. Tutkimusyksikkö tuottaa kokonaisvaltaista tietoa ympäristötekijöiden vaikutuksesta yhteiskuntaan ja käy vuoropuhelua eri tahojen, kuten päättäjien, median ja kansalaisyhteiskunnan kanssa.

BIOS syntyi vuonna 2015, kun ryhmä tutkijoita koki, että esimerkiksi mediassa ympäristökysymykset olivat erillisiä ja kytkeytyivät vain ohuesti talouteen ja politiikkaan. Tutkijoiden mukaan tarvittiin monialaista työskentelyä, joka kutoo yhteen luonnontieteellisiä, yhteiskuntatieteellisiä ja humanistisia ulottuvuuksia. Itsenäisesti toimivan tutkimusyksikön tavoitteena on tiedontuotannon lisäksi kehittää tutkimukseen

nojaavaa yhteiskunnallista keskustelua eri tahojen, erityisesti toimittajien ja päätöksentekijöiden kanssa.

Toiminta käynnistyi pilottihankkeen myötä yhteistyössä Ylen yhteiskuntatoimituksen kanssa: BIOS kokosi toimittajien käyttöön tieteellistä tietopohjaa, muun muassa meristä ja metsistä, ruoasta ja ilmastonmuutoksesta. Samalla kehitettiin journalistisia menetelmiä, joilla ilmastonmuutoksesta pystyttiin kertomaan paremmin myös yhteiskunnallisella tasolla. Tutkimusyksikkö on työskennellyt laaja-alaisesti eri yhteistyökumppaneiden ja projektien parissa. BIOS-tutkimusyksikön tieteellinen taustadokumentti YK:n globaalin kestävä kehityksen raporttiin 2019 herätti laajaa kansainvälistä mediahuomiota. Helsinki Biennaali on käynyt tutkimusyksikön kanssa dialogia alusta saakka. BIOS-tutkimusyksikön muodostavat kahdeksan tutkijaa: Jussi T. Eronen (s. 1978), Ville Lähde (s. 1972), Karoliina Lummaa (s. 1977), Paavo Järvensivu (s. 1982), Antti Majava (s. 1977), Tero Toivanen (s. 1980), Tere Vadén (s. 1969) ja Emma Hakala (s. 1984), joka liittyi tutkimusryhmään vuonna 2018.

Katharina Grosse (DE)

Maalauskaanaan luonnonmaisema ja rakennukset Katharina Grosse toteuttaa värikylläisiä ja radikaaleja näkyjä.

Ajatus siitä, miten väri vaikuttaa ympäristöön, viehättää Katharina Grossea. Grosse on maalarina astunut täysin kehysten ulkopuolelle, ja hänen kankaanaan toimivat niin luonnon muodot kuin lattiat, seinät ja muut rakennetut ympäristöt. Myös taiteilijan työvälineet ovat moninaiset: Grosse maalaa aseenaan teollinen spraymaalipyssy, mutta levittää väriä myös omilla käsillään sekä teloilla ja siveltimillä. Maalausprosessin lopputulos onkin pikemmin maantieteellisestä paikasta esiin ponnistava veistos kuin perinteinen maalaus.

Grosse on sanonut, että maalaaminen kytkeytyy hänen tapaansa tarkastella maailmaa. Jo lapsena hän kuvitteli näkymättömän siveltimen, jolla maalasi huoneensa ja sen esineiden lankeavien varjojen yli. Maalaaminen on Grosselle teko, joka syntyy suhteesta juuri tiettyyn paikkaan. Epätodelliset, radikaalit ja provosoivat teokset saavat katsojan tarkastelemaan todellisuutta myös toisella tapaa. Grossen teokset eivät ole jättäneet katsojia kylmäksi missään päin maailmaa.

Gustafsson&Haapoja (FI)

Gustafsson&Haapojan työskentelyssä on läsnä ajatus utopiasta tai mahdollisuudesta toisenlaiseen maailmaan. Uusin teos pohtii, miten ihmisenä olemisen tapaa tulisi muokata kestävämmän maailmasuhteen mahdollistamiseksi.

Gustafsson&Haapoja on vuodesta 2012 toiminut yhteistyö. Projekti on aloittanut tutkimalla historiaa ja yhteiskuntaa toisten lajien näkökulmasta ja edennyt purkamaan ihmisen ja eläimen käsitteitä sekä sitä, miten ne kytkeytyvät rodullistamisen, seksismin ja yhteiskunnallisen ulossulkemisen mekanismeihin. Gustafsson&Haapojan kaikissa töissä on läsnä ajatus utopiasta tai mahdollisuudesta toisenlaiseen maailmaan. Uusi teos *Becoming* pohtii sitä, miten ihmisenä olemisen tapaa tulisi muokata kestävämmän maailmasuhteen mahdollistamiseksi.

Gustafsson&Haapojan taide liikkuu installaatio- ja videotaiteen, käsitteellisen taiteen ja performanssin alueilla. Kuvataiteilija Terike Haapoja (s. 1974) ja kirjailija-dramaturgi Laura Gustafsson (s. 1983) yhdistävät töissään runollisuuden dokumentaariseen lähestymistapaan. Teoksissa näkyy usein myös molempien taiteilijoiden teatteritausta. Yhteistyössä tärkeää on myös kytkeä projektit ympäröivään todellisuuteen esseiden, keskustelujen ja aktivismin kautta.

Gustafsson&Haapojan keväällä 2020 aukeava näyttelykokonaisuus *Museum of Becoming* on osa Helsinki Biennaalin HAMissa esitettävää ohjelmaa.

Hanna Tuulikki (UK)

Hanna Tuulikki yhdistää musiikkia, performanssia ja visuaalisia taiteita omintakeisella tavalla ja kertoo tarinoita imitoinnin, äänen ja eleiden keinoin.

Hanna Tuulikki (s. 1982) on Skotlannin Glasgow'ssa asuva brittiläis-suomalainen taiteilija, säveltäjä ja esiintyjä. Hänen työskentelytapojaan ovat performanssitaide, elokuva ja monikanavaiset audiovisuaaliset installaatiot, joissa hän yhdistelee laulumusiikkia, tanssia, puvustusta ja piirroksia. Hanna Tuulikki kertoo tarinoita imitaation, äänen ja eleiden keinoin. Hänen poikkitaiteelliset projektinsa "tutkivat kehon viestintää ennen sanoja ja sanojen ulottumattomissa". Hän tarkastelee töissään musiikin ja liikkeen perinteitä eri kulttuureissa ja on kiinnostunut etenkin kehollisten suhteiden ja kansanperinteen nivoutumisesta paikkoihin ja ympäristöihin.

Hanna Tuulikin uusimpia projekteja ovat audiovisuaalinen installaatio *Deer Dancer* (2019), joka tarkastelee, miten peuran käyttäytymistä jäljittelevästä tanssista rakentuu

maskuliinisia rituaaleja ja kuvitteellisia maisemia. Videolle tallennettu performanssi *cloud-cuckoo-island* (2016) tutki hulluutta, mytologiaa ja sukupuolta ääni-improvisaation keinoin luonnon amfiteatterissa Eiggin saarella Skotlannissa. *SOURCEMOUTH: LIQUIDBODY* (2016) oli audiovisuaalinen installaatio, joka sai innoituksensa Intian maisemista ja jokialueiden, kehon ja kutiyattam-teatteriperinteen välisestä suhteesta. *SING SIGN: a close duet* (2015) oli performanssi ja installaatio, joka tarkasteli kehon viestintää suhteessa sukupuoleen ja kaupunkiin. *Away with the Birds* -teoskokonaisuus (2010–2015) tutki lintujen ääniä jäljitteleviä lauluja Skotlannin kelttilauluperinteessä. Sen laaja äänimaisema koostui laulujen katkelmista sävelletystä ääniteoksesta.

IC-98 (FI)

Yhteiskunnallinen pohdiskelu saa runollisen muodon IC-98:n melankolisissa teoksissa. Viimeaikaisessa työskentelyssään ryhmä on käsitellyt elollisen ja elottoman luonnon suhdetta sekä ympäristötuhon ja ihmisenjälkeisen maailman tulevaisuuden teemoja.

Luonto ottaa haltuun ihmisen rakentaman ja hylkäämän ympäristön IC-98:n useissa viimeaikaisissa teoksissa. Nämä luonnonprosessit, elollisen ja elottoman luonnon suhde sekä ympäristötuhon ja ihmisenjälkeisen maailman tulevaisuus nousevat teosten tärkeiksi teemoiksi. Ryhmän 2010-luvun loppupuolen työskentely ammentaa posthumanistisesta ajattelusta, jossa ihmiskeskeistä maailmankuvaa tarkastellaan kriittisesti. Tummanpuhuvien ja melankolisten töiden pitkäkestoiset maisemakuvaukset peilaavat luonnonhistoriaa inhimilliseen aikajänteeseen.

IC-98 tunnetaan parhaiten animaatioistaan, jotka yhdistävät klassista lyijykynäpiirrosta digitaalisiin tehosteisiin. Lopputuloksena on hitaasti liikkuvia, runollisia kuvia. Tarvittaessa heidän pohdiskelevat teoksensa voivat saada mitä erilaisimman materiaalsen ulkoasun: 20-vuotisen uransa aikana ryhmä on toteuttanut taiteilijakirjoja, paikka- ja tilannesidonnaisia projekteja ja interventioita, elokuvia ja tilausteoksia.

Patrik Söderlund (s. 1974) ja Visa Suonpää (s. 1968) perustivat IC-98:n vuonna 1998. Heidän taustansa on kulttuurintutkimuksessa ja kuvataiteissa. Teoksissaan he yhdistävät tieteellistä tutkimusta, filosofiaa, ekologiaa ja yhteiskunnallista ajattelua. Ryhmälle on tärkeää, että heidän taiteellinen työskentelynsä kytkeytyy osaksi maailmaa ja on vuoropuhelussa historiallisen, sosiaalisen ja poliittisen todellisuuden kanssa. IC-98 työskentelee monipuolisesti eri taiteen- ja tieteenalojen ammattilaisten kanssa.

Marja Kanervo (FI)

Marja Kanervo käyttää teoksissaan arkisia esineitä ja ajallisia kerroksia. Hän on usein työskennellyt tuomalla esiin ajan kerrostumia purkamalla ja paljastamalla, esimerkiksi maalipintaa poistamalla.

”Taiteen ei tarvitse olla ikuista”, on yksi Marja Kanervon (s. 1958) työskentelyn keskeisistä teeseistä. Taiteilijan vähäeleiset, arkisista elementeistä rakentuvat teokset syntyvät yleensä tarkasti valittuihin tiloihin, eivätkä ne ole liikuteltavissa paikasta toiseen. Vaikka osan teoksista taiteilija rakentaa myöhemmin uusiin esityspaikkoihin, on hänen tilallisten teostensa luonne katoavainen.

Taidemaalarin koulutuksen saanut Kanervo kiinnostui kolmiulotteisesta työskentelystä jo opiskeluaikanaan. Hän on usein työskennellyt tuomalla esiin ajan kerrostumia purkamalla ja paljastamalla, esimerkiksi maalipintaa poistamalla. Taiteilija luo tiloja, jotka samalla rauhoittavat ja herättävät ajatuksia. Kanervon työskentelyn materiaaleina toimivat mitkä tahansa ihmisen jälkeensä jättämät arkiset asiat, kuten pahvilaatikot, muovipussit tai lasi. Kanervoa kiinnostaa eletty elämä ja ihmisen jäljet. Erääseen teokseensa Kanervo keräsi helsinkiläisistä kampaamoista hiuksia, joista taiteilija kutoi patjoja ja tyynyjä. Kanervon *Ryijy*-teos (1992/2013) puolestaan rakentui jäteöljyllä käsitellyistä höyhenistä ja pohti ihmisen ympäristöönsä tekemiä peruuttamattomia muutoksia.

Tadashi Kawamata (JP/FR)

Löydetyistä materiaaleista rakentuvilla teoksillaan Tadashi Kawamata haluaa meidän näkevän ympäristömme uudella tavalla.

Romusta ja muusta löydetyistä materiaalista rakentuu Tadashi Kawamatan (s. 1953) teoksissa eräänlaisia loisia, lisäkkeitä jo olemassa oleviin rakennuksiin. Taiteilija haluaa teoksillaan muovata julkista ympäristöä. Hienovaraisin elein tai täydellisen mittakaavan uudelleenmäärittämisensä avulla meille aukeaa uudenlaisia näkökulmia ympäröiviin tiloihin. Teosten ohjatessa huomiotamme uudelleen saatamme nähdä ensi kertaa asioita, jotka ovat olleet edessämme kaiken aikaa.

Kawamatan teokset rakentuvat tarkasti valikoituihin paikkoihin usein yhteisöllisten prosessien kautta. Taiteilijalle on tärkeää toteuttaa tai rakentaa veistosmaiset teokset yhdessä paikallisten ryhmien kanssa. Kerätystä materiaalista rakentuu lopulta mitä erilaisimpia muotoja, kuten majoja, pesiä, savupiippuja tai paikkoja toisiinsa yhdistäviä siltoja. Kawamata on toteuttanut teoksiaan ympäri maailmaa, esimerkiksi Versailles’n palatsiin, jossa taiteilija peitti yhden rakennuksista tuhansilla paikallisilta kauppiailta kerätyillä puisilla vihannes- ja hedelmälaatikoilla.

Laura Könönen (FI)

Laura Könönen liittää veistoksissaan materiaalin yllättävällä tavalla meille arkisiin asioihin, kuten puhelinkoppiin, kaiutinkaappiin tai hiipuneeseen nuotioon rakentaen näin teoksillaan erilaisia kielikuvia.

Kivi valikoituu usein Laura Könösen (s. 1980) materiaaliksi, sillä se symboloi hänelle hiljaisuutta ilman ihmisen läsnäoloa, kaiken äänen kadottua. ”Kivi asettuu eri aikajanelle kuin yksilön olemassaolo”, Könönen sanoo. Könönen on liittänyt materiaaliin yllättävällä tavalla meille arkisiin asioihin, kuten puhelinkoppiin, kaiutinkaappiin tai hiipuneeseen nuotioon rakentaen teoksistaan erilaisia kielikuvia. Taiteilija haluaa omien sanojensa mukaan tuoda näin teoksiinsa olemassaolon melankoliaa.

Mustan dioriitin lisäksi Könönen käyttää materiaaleinaan esimerkiksi marmoria, valoa, ääntä, terästä tai lasia. Käsitteellisesti suuntautunut taiteilija liittää usein teoksiinsa kirjoittamiaan metaforia, joilla hän vihjaa ajatuksista teostensa takana.

Alicja Kwade (PL/DE)

Alicja Kwaden veistokset haastavat meidät kyseenalaistamaan havaintomme ja käsityksemme ympäröivästä todellisuudesta.

Alicja Kwade (s. 1979) leikittelee teoksissaan aineellisuudella ja sen taustalla olevalla tyhjyydellä. Taiteilijan mukaan arkinen maailmamme perustuu vain sosiaalisiin sopimuksiin, joita luomme havainnoistamme. Ymmärryksemme todellisuudesta ja ehdottomina totuuksina pitämistämme asioista on puutteellinen, koska se rakentuu aistiemme rajallisuudelle. Saman asian samanaikaisia tiloja ja rinnakkaisia maailmoja ilmentääkseen taiteilija käyttää toisinaan peilikuvia tai heijastuksia ikkunoina toiseen todellisuuteen. Kwaden teokset tarkastelevat suhdettamme luontoon, paikkaamme maailmankaikkeudessa ja maailmamme jatkuvaa muutosta myös laajempina filosofisina kysymyksinä.

Tuomas A. Laitinen (FI)

Ekologista ajattelua, kemiallisia prosesseja ja fiktiota yhdistelevissä teoksissaan Tuomas A. Laitinen luo monikerroksisia tilanteita, joissa sekoittuvat vanhat ja uudet teknologiat.

Tuomas A. Laitinen (s. 1976) on taiteilija, joka työskentelee liikkuvan kuvan, äänen, valon ja kemiallisten sekä mikrobiologisten prosessien parissa. Hän on kiinnostunut ekologisista kysymyksistä, tietoisuuden ja tiedon muodostumisesta sekä huokoisista järjestelmistä. Laitinen kuvailee järjestelmien välisiä rajoja huokoisiksi, jolloin asiat sekoittuvat toisiinsa. Teoksissaan Laitinen tarkastelee muun muassa sitä, miten erilaiset teknologiat ja välittäjäaineet vaikuttavat kokemuksiimme maailmasta. Välittäjäaine voi taiteilijan mukaan olla mikä vain asia, jonka kautta kohtaamme maailman, vaikkapa sähkö, iho, puhuttu ja kirjoitettu kieli tai joku yksittäinen teknologia.

Viime vuosina Laitinen on perehtynyt muun muassa mustekalojen erityislaatuiseen älykkyyteen sekä tehnyt yhteistyötä tekoälytutkijoiden kanssa. Näistä moniaineksisista lähtökohdista syntyy kerroksellisia installaatioita. Ne tarkastelevat ihmisten toimintaa erilaisissa ekosysteemeissä siirtyen mikroskooppisen pienistä hiukkasista yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin. Jatkuva muutos, läpäisevyys ja läpinäkyvyys ovat teosten keskeisiä piirteitä. Vaikutteita taiteilija on saanut muun muassa tieteiskirjallisuudesta ja ei-ihmiskeskeisestä filosofiasta, jonka avulla pyritään hahmottelemaan uudenlaista perustaa kestäväälle yhteisölle maapallolla.

Jaakko Niemelä (FI)

Henkilökohtaiset kokemukset, erilaiset tilat ja rakenteet ovat usein Jaakko Niemelän teosten lähtökohtia. Perinteisten materiaalien lisäksi taiteilija käyttää teoksissaan valoja ja varjoja.

Jaakko Niemelä (s. 1959) ottaa tilan haltuun suurikokoisilla installaatioillaan. Perinteisempien rakennusmateriaalien lisäksi Niemelän teosten keskeinen elementti on valo. Hän on kiinnostunut varjoista ja pimeydestä sekä luonnonvalon ja keinovalon yhdistämisestä. Kolmenkymmentäviisi vuotta kestäneen uransa aikana Niemelä on työstänyt ilmaisuaan grafiikasta tilateoksiin, videoteoksiin sekä julkisiin teoksiin.

Henkilökohtaiset kokemukset, erilaiset tilat ja rakenteiden hajoaminen ovat usein Jaakko Niemelän teosten lähtökohtia. Viime vuosina taiteilijaa ovat kiehtoneet aiheina myös meri ja laivat, jotka ovat hänelle luopumisen, surun ja kaipuun vertauskuvia. Taiteilija on tehnyt

tutkimusmatkan valtamerilaivoilla merikapteeni-isänsä jalanjäljissä hahmotellen erilaisten jälkien kautta etäiseksi jääneen Erkki-isänsä tarinaa.

Jaakko Niemelältä on esillä teos Vallisaarella osana Helsinki Biennaalia. Hänen yksityisnäyttelynsä nähdään HAMissa keväällä 2020.

Mario Rizzi (IT/DE)

Mario Rizzi käsittelee laajoja yhteiskunnallisia ilmiöitä yksilöiden ja yhteisöjen arkipäiväisten tarinoiden, kokemusten ja muistojen kautta. Taiteilijan videoteokset nostavat humanilla tavalla esille ihmisiä, jotka jäävät länsimaiselta katseelta syrjään.

Bosnian sota 1990-luvun alussa oli videotaiteilija Mario Rizzin (s. 1962) ensikosketus islamilaiseen kulttuuriin. Hän kiinnostui ihmisistä, jotka helposti niputettiin yhdeksi yhtenäiseksi ryhmäksi ja nähtiin länsimaisesta kulttuurista käsin ulkopuolisena, ”toisena”. Kahdenkymmenen vuoden ajan Rizzi on työskennellyt islamilaisen maailman ja siinä tapahtuvan murroksen kuvaajana. Taiteilijan videoteokset ovat käsitelleet Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta vuonna 2010 alkanutta poliittista liikehdintää. Rizzi on asunut viimeisen kymmenen vuoden ajan pitkiä ajanjaksoja Turkissa ja seurannut tarkasti maan yhteiskunnallista murrosta.

Rizzi käsittelee teoksissaan suuria yhteiskunnallisia ilmiöitä, kuten muuttoliikettä sekä kysymyksiä rajoista, identiteetistä ja kuulumisesta jonnekin. Näistä laajoista ilmiöistä hän kertoo aina yksilöiden arkipäiväisten tarinoiden, kokemusten ja muistojen kautta. Samalla taiteilija nostaa esiin ihmiset ja yhteisöt, jotka jäävät helposti etenkin länsimaisesta kulttuurista katsoen katseelta syrjään. Tekijänä ja taiteilijana Rizzi on humaani ihmisen kuvaaja. Aito yhteys on hänen tekemisensä ytimessä, ja hän on viettänyt kuvattaviensa kanssa runsaasti aikaa esimerkiksi heidän kodeissaan, pakolaisleireissä tai missä ikinä he sitten asuvatkin.

Maaria Wirkkala (FI)

Maaria Wirkkalan käsissä tavalliset esineet ja paikat muuttuvat ajatusten, muistojen ja unen tiloiksi.

”Teen työtä siitä mitä näen, ja siitä, mitä en halua nähdä”, Maaria Wirkkala on sanonut. Esineellisen maailman ohella Maaria Wirkkala (s. 1954) työstää aineetonta: valolla ja varjoilla on hänen teoksissaan keskeinen rooli. Myös aika on yksi hänen elementeistään. Taiteilijan käsissä tavalliset esineet ja paikat, kuten kellari tai palomuuuri muuttuvat

ajatusten, muistojen ja unen tiloiksi, Maaria Wirkkalan itsensä mukaan mielentiloiksi. Paikkasidonnaisilla teoksillaan taiteilija haastaa katsojaa pysähtymiseen.

Toteuttaessaan näyttelyn Helsingin taidemuseoon vuonna 2014 Wirkkalan lähtökohtana oli Tennispalatsin historia urheiluareenana. Urheilusta tuli näin näyttelyn kattava teema, metafora maailman tapahtumille. Näin syntyivät mäkihyppääjä **Matti Nykäselle** omistetut teokset *Mestari ja Kriittinen piste* (*Champion, the Critical point*) sekä jalkapallopelein ja mellakan yhteyttä kuvannut *Rangaistuspotku* (*Penalty*).

Maaria Wirkkalan teosten mittakaava vaihtelee pienikokoisista esinesommitelmista suurikokoisiin miljööteoksiin. Vaikka Wirkkalan teokset ovatkin usein väliaikaisia, on hän toteuttanut myös pysyviä teoksia, kuten monumentin aineettomuutta tutkivan Turun Akatemian muistomerkin *Tiedon häivä* (*Shred of knowledge*).